

יז. עיון נוסף בשיטת הירושלמי בדבר הימנעות מתקיעה בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת

ב"המאיר לארץ" 57 (תמוז - אב התשס"ב), פרסתי בפני המעיינים את שיטת הירושלמי בעניין תקיעת שופר ביום טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בשבת, לפי פירוש המאירי. במאמר זה, מבקש אני להביא את פירוש סוגיית הירושלמי לפי פירוש רוב מפרשי הירושלמי, ולהשוות בין פירוש הסוגיה לפי שיטתם לבין פירוש הסוגיה לפי פירוש המאירי.

נשוב ונביא כאן את סוגיית הירושלמי ואת מקבילותיה בפסיקתא דרב כהנא, פיסקא בחדש השביעי (מהדורת מגדלבוים עמ' 345-346) וזויקרא רבה פרשה כט; הטקסט הממוקד מתייחס לכל המקבילות.

התלמוד הירושלמי פסיקתא דרב כהנא וזויקרא רבה

ר' אבא בר פפא אמר:
 ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש הוון
 יתיבין מקשיי. אמרין:
 תנינן: 'יום טוב שלראש השנה שחל להיות בשבת,
 במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה';
 אין דבר תורה הוא, אף בגבולין ידחה,
 אין לית הוא דבר תורה, אף במקדש לא ידחה?
 עד אינון יתיבין מתקשין עבר כהנא
 אמרין: הא גברא [רבה] דנישאויל ליה
 עבר כהנא

שיטה ראשונה
 אתון שאלון ליה;
 אמ' לון: כת' אחד אומר 'יום תרועה'
 וכת' אחר אומר 'זכרון תרועה';
 הא כיצד יתקיימו שני כתובין?
 בשעה שהוא חל בחול - יום תרועה,
 בשעה שהוא חל בשבת - זכרון תרועה,
 מזכירין אבל לא תוקעין.

5

10

15

ר' זעורה מפקד לחברייה: עולון
 ושמעון קליה דרבי לוי דרש,
 דלית איפשר דהוא מפיק פרשתיה דלא אולפן;
 ועל ואמי קומיהון: 20
 כת' אחד או' 'יום תרועה'
 וכת' אחר או' 'זכרון תרועה';

הא כיצד?   הא כיצד יתקיימו שני כתובין?

בשעה שהוא חל בחול - יום תרועה,
 בשעה שהוא חל בשבת - זכרון תרועה, 25
 מזכירין אבל לא תוקעין!

מעתה אף במקדש לא ידחה?!

שיטה שנייה

תנא ב'אחד לחדש'   תני ר' שמעון בן יוחי:
 ידחה במקדש שהם יודעים זמנו של
 חודש, ואל ידחה במקום שאינן 30
 יודעין זמנו של חודש.

מעתה אפי' במקום שהן יודעין שהוא
 'באחד לחדש' ידחה?!

שיטה שלישית

תני רבי שמעון בן יוחי: תני רבי שמעון בן יוחי:
 'יום תרועה יהיה לכם ועשיתם' 35
 במקום שהקרבנות קריבין.

דיון על השיטה השלישית

אמרין חברייה קומי ר' יונה:
 והכת' 'והעברת שופר בחדש השביעי'?
 אמ' לון: זו את מעביר 'בארצכם' -
 הא אחרת לא. 40

אמרין ליה: או נאמר זו אתם מעבירין
 בארצם, הא אחותבין בארץבין בחוץ לארץ?!

אמ' ר' יונה אילו הוה כת'
 'תעבירו שופר בארצכם' הייתי או'
 כאן מיעט ובמקום אחר ריבה; 45
 אלא 'בכל ארצכם' -

כאן ריבה ובמקום אחר מיעט.

1. הקטע שבשורות 17-26 (שבעצם אין בו כל חידוש שהיה דברי רבי לוי זהים לחלוטין לדברי כהנא) אינו מובא בויקרא רבה.

דעת רוב מפרשי הירושלמי בהבנת מהותה של כל שיטה, משלוש השיטות השונות שציינתי בסוגיה, שונה מדעת המאירי.

לדעת רוב מפרשי הירושלמי הדרשה שבראשית הסוגיה: "כתוב אחד אומר יום תרועה" וכתוב אחר אומר זכרון תרועה' ... בשעה שהוא חל כחול - יום תרועה', בשעה שהוא חל בשבת - 'זכרון תרועה'..., דרשה זו אינה נדחית, אך היא מותירה במקומה את השאלה 'מעתי אף במקדש לא ידחה?!' (שורה 27), ועל שאלה זו עונה הגמרא (השיטה השנייה בסוגיה): "תנא, באחד לחדש" (שורה 28), דהיינו במקום שיודעים בוודאות שהיום הוא אחד בחודש תשרי, מקיימים כיום זה 'יום תרועה' אפילו אם אותו יום הוא שבת, אך במקום שאין יודעים בוודאות שהיום הוא אחד בתשרי, מקיימים כיום זה 'זכרון תרועה' בלבד. אלא שתשובה זו מעלה את השאלה 'מעתי אפילו במקום שהן יודעין שהוא 'באחד לחדש' ידחה?! (שורות 32-33)², ועליה באו הדברים שבשיטה השלישית: "תני רבי שמעון בר יוחי: 'והקרבתם' - במקום שהקרבנות קריבין"³, דהיינו, רק במקום שהקרבנות קריבין תוקעים אפילו בשבת, אך במקום שאין הקרבנות קריבין אין תוקעין בשבת, מכח הדרשה זכרון תרועה - מזכירין אבל לא תוקעין'. לדעת רוב מפרשי הירושלמי, כל הדיון שמתנהל בהמשך הסוגיה (שורות 37-47) בין חבורת תלמידי הישיבה לר' יונה מתייחס לשאלת התקיעה בשבת.

כאן יש מקום להעיר:

1. אם אמנם הדרשה שבראשית הסוגיה 'זכרון תרועה' - מזכירין אבל לא תוקעין' נשארה, הרי ראוי היה שרשב"י יזכיר את הפסוקים שבפרשת פינחס שבהם נאמר: '... יום תרועה יהיה לכם, ועשייתם עולה...' שכן מסמיכות זו

2. לענין זה ראו 'המאיר לארץ' 57 עמ' 88 הע' 10. דבריי, כי משמע מכאן שדעת הירושלמי היא שמה שנאמר במשנה 'במקדש היו תוקעין' מתייחס רק למקדש ממש, ולא כדברי הרמב"ם המפרש במירושו למשנה כי 'מקדש נקראת ירושלים כולה', נכתבו בעקבות הפירוש ב'פני משה', אך מירושו כשלעצמו קשה הוא; ראשית, ראוי היה להיאמר, מעתי בירושלים שהן יודעין...; יתר על כן, הרי מבואר בפירוש להלן בהלכה ב: 'ירושלים דבר תורה', הרי שתוקעין בכל ירושלים; אלא יש לפרש שהשאלה מתייחסת למקומות שהן מחוץ לירושלים, אלא שדבר קידוש החודש יכול להגיע אליהם ע"י הנחת עירובי תחומין; כוונת הדברים היא לשאול: מדוע הוגבלה התקיעה בר"ה שחל להיות בשבת לתחומי ירושלים, ולא הורחבה לכל מקום שיודעים שהיום הוא אחד בחודש תשרי? וכן ביאר הרב ישכר תמר בביאורו על הירושלמי 'על תמר'.

3. בעל תמר: "ואף שתוקעין גם בירושלים, ירושלים איקרי מקום שהקרבנות קריבין, שהרי קדשים קלים נאכלים בכל העיר".

ניתן ללמוד שבמקום שהקרבנות קריבים, הרי לעולם אחד לחודש הוא יום תרועה.

אכן בפסיקתא דרב כהנא ובויקרא רבה מובאים בדברי רשב"י הפסוקים מבפרשת פינחס, אך לפנינו בירושלמי מוזכר בדברי רשב"י 'והקרבתם...' מפרשת אמור, ולפניו הרי נאמר שם: 'זכרון תרועה מקרא קודש' ומזה הרי אנו למדים שאין תוקעים בראש השנה שחל להיות בשבת, ואילו הסוגיה מבקשת לומר שבמקום שהקרבנות קרבין תוקעים אף בשבת...

בעל 'פני משה' שם לב לכך וכתב בפירושו:

ודגש כאן 'והקרבתם', אנב אשגרת לישנא הוא, דהאי 'והקרבתם' דפרשת אמור בתר 'שבתן וזכרון תרועה' הוא דכתיב, וקרא דפרשת פינחס דבתר 'יום תרועה', הא 'ועשיתם' כתיב, והיינו הך דהתורה מרמזת לנו דבמקום שמקריבין קרבנות הוא דלעולם 'יום תרועה יהיה לכם' ואפילו בשבת...

2. בכל הדיונים בין חבורת תלמידי הישיבה לר' יונה אין כל רמז שהדברים מתייחסים לשאלת התקיעה בשופר בשבת. למשל, נאמר בקטע (שורה 39): "אמ' לון: זו את מעביר 'בארצכם' - הא אחרת לא", ולפי דרך מפרשי הירושלמי בביאור הסוגיה, ראוי היה להיאמר: 'זו את מעביר בארצכם אפילו בשבת, הא אחרת לא'.

וכאן אנו שבים לביאור סוגיית הירושלמי עפ"י שיטת המאירי. כזכור, המאירי כתב: "ובתלמוד המערב פירשו שאין לשופר עיקר מן התורה בגבולין, שהרי נאמר 'והקרבתם' - במקום 'והקרבתם'. על פי המאירי אפשר לפרש כי יש לפנינו שלוש שיטות שונות בביאור ההימנעות מתקיעה בשופר בראש השנה שחל להיות בשבת. עפ"י השיטה הראשונה, ההימנעות מבוססת על הדרשה - 'זכרון תרועה', מזכירין אבל לא תוקעין, אך דרשה זו נדחית מכוח השאלה 'מעתי אף במקדש לא ידחה? ! (שורה 27)'. בעקבות דחיית השיטה הראשונה, מוצעת שיטה שנייה 'תנא, באחד לחדש' (שורה 28), דהיינו, צריך שתהיה ידיעה ודאית שהיום הוא אחד בחודש, וההימנעות מתקיעה נובעת מהמציאות, שבגבולין בדרך כלל אין יודעים שהיום הוא אחד בחודש, אך גם שיטה זו נדחית מכוח השאלה 'מעתי אפילו במקום

4. ומסתבר כי הדרשה 'זכרון תרועה, מזכירין אבל לא תוקעין' אינה אלא אסמכתא בעלמא, שהרי עפ"י פשוטו של מקרא 'זכרון תרועה' פירושו שנהיה לזכרון לפני ה' על ידי התרועה (כמו שנאמר במדבר י': '... ותקעתם בחצוצרות... והיו לכם לזכרון לפני אליכם).

שהן יודעין שהוא 'באחד לחודש' ידחה? ! (שורות 32-33)⁵; בעקבות זאת מוצעת השיטה השלישית: "תני רבי שמעון בר יוחי: 'והקרבתם' - במקום שהקרבנות קריבין", ופירוש הדברים עפ"י המאירי הוא, כי רק במקום שהקרבנות קריבין נוהגת תקיעה בשופר מדאורייתא, אך במקום שאין הקרבנות קריבין נוהגת התקיעה רק מתקנת חכמים, וחכמים תיקנו לתקוע רק בראש השנה שחל ביום חול, ולא בראש השנה שחל להיות בשבת.

עפ"י שיטת המאירי אין בעיה כמה שהוזכר בדרשה של רשב"י הפסוק 'והקרבתם' שבפרשת אמור, ולא הפסוק 'ועשיתם' שבפרשת פינחס, שהרי הדרשה מבקשת לומר שכל עיקרה של התקיעה בשופר בראש השנה נוהג רק במקום שהקרבנות קריבין, והיגר זה ראוי להסמיכו ל'והקרבתם' ולא ל'ועשיתם'⁶.

עפ"י שיטת המאירי המשא והמתן בין רבי יונה לבין חבורת תלמידי הישיבה (שורות 37-47) מתייחס לעצם חובת התקיעה בגבולין בראש השנה, ולא לשאלת התקיעה בשבת. ה'חכרייה' מבקשים לעשות אנלוגיה ממה שנאמר לגבי התקיעה ביובל 'ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם' (ויקרא כה ט), שאף בראש השנה נוהגת התקיעה 'בכל ארצכם', אך רבי יונה מוכיח כי 'תעבירו שופר בכל ארצכם', הוא דין ייחודי לגבי תקיעת יובל.

נראה לי ביאורו של המאירי את סוגיית הירושלמי קרוב יותר לפשט הסוגיה, וזאת משני נימוקים:

1. עפ"י פשט הסוגיה נראה כי הדיון בין ה'חכרייה' לר' יונה מתייחס לעצם חובת התקיעה בגבולין, ולא לשאלת התקיעה בגבולין בשבת.

2. אפשר להבין את הבאת הפסוק 'והקרבתם' בדרשת רשב"י, ואין צורך להיזדקק לפירושו הדחוק של בעל 'פני משה'.

ושמא ניתן לשער כי לו היו פרשני הירושלמי מכירים את דברי המאירי לא היו מפרשים כפי שפירשו. מעצמם, לא עלתה על דעתם האפשרות לשער כי הנחת היסוד שלפיה מצוות תקיעת שופר נוהגת בכל אתר ואתר מדאורייתא, אינה משותפת לבבלי ולירושלמי.

5. וביאור הדברים כפי שפירטתי לעיל הע' 2.

6. ולא מפריע מה שלפני 'והקרבתם' כתוב 'זכרון תרועה מקרא קדש'; ראה לעיל הע' 4. אכן במקבילה בפסיקתא דרב כהנא מובא כאן הפסוק 'ועשיתם'; אך בהמשך גם בפסיקתא 'במקום שהקרבנות קריבין', ושמה הנוסח 'ועשיתם' שבנוסח הפסיקתא לפנינו הוא תיקון סופרים, וצ"ע. לנוכח דברים אלה, הדברים שכתבתי בהמאירי לאורך 57, עמ' 88 הערה 11, אינם מדויקים.